

Проведення розрахунків розміру шкоди, заподіяної довкіллю внаслідок військової агресії, під час виконання судової інженерно-екологічної експертизи

Наталія Макаренко

старший судовий експерт, група екологічних досліджень, відділ досліджень матеріалів,
речовин і виробів, Сумський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ України, м. Суми, Україна, e-mail: natali.mak@ukr.net

Інженерно-екологічна експертиза є складним дослідженням, яке потребує особливого підходу під час визначення маси та об'єму забруднювальних речовин, площі забруднення та засмічення.

Ключові слова: інженерно-екологічна експертиза; шкода; воєнний стан.

Calculating the Amount of Damage Caused to the Environment as a Result of Military Aggression During Forensic Engineering and Ecological Expertise

Natalia Makarenko

Engineering and environmental expertise is a complex study that requires a special approach when determining the mass and volume of pollutants, the area of contamination.

Keywords: engineering and environmental expertise; damage; martial law.

Експертиза з питань екології за експертною спеціальністю 10.19 «Дослідження обставин та організаційно-технічних причин і наслідків впливу техногенних джерел на об'єкти довкілля» є доволі складним і трудомістким дослідженням, оскільки поєднує питання усіх сфер екології. На даний час інженерно-екологічна експертиза є одним із затребуваних напрямків досліджень. Вона базується на дослідженні того, у який спосіб подія порушення вимог природоохоронного законодавства вплинула на навколишнє природне середовище.

До основних завдань інженерно-екологічної експертизи належать:

- з'ясування технічних та організаційних причин порушень технологічного процесу виробництва, якщо це призвело до викиду забруднюючих речовин, втрата енергії та викид інших шкідливих сполук, а також накопичення промислових відходів;
- визначення обставин, що пов'язані із забрудненням довкілля;
- з'ясування технічних та організаційних причин порушень технологічного процесу виробництва, якщо це призвело до викиду забруднюючих речовин, втрата енергії, а також накопичення промислових відходів;

- визначення екологічних наслідків, заподіяних довкіллю;
- визначення розміру екологічних збитків (шкоди, завданої довкіллю) [1].

Об'єктом інженерно-екологічної експертизи під час дослідження шкоди, заподіяної внаслідок порушення природоохоронного законодавства є документальні матеріали, у яких зафіксовано фактичні дані про обставини забруднення довкілля. До об'єктів досліджень належать:

- акт здійснення державного нагляду (контролю / перевірки) щодо дотримання вимог суб'єктом господарювання;
- протокол та постанова про адміністративне правопорушення;
- розрахунок розміру шкоди (збитків), заподіяної державі внаслідок порушення природоохоронного законодавства;
- дозволи на спеціальне користування природними ресурсами;
- звіти з ОВД, документи у яких обґрунтовуються обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, звіт з інвентаризації викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, звіт з інвентаризації відходів тощо;

- документи (журнали) ведення первинного та поточного обліку підприємства, форми державної статистичної звітності та ін.;
- результати інструментально-лабораторних проб та вимірювань, відібрані в межах антропогенного забруднення навколишнього середовища;
- для визначення обсягу самовільно видобутих надр – прямі лінійні розміри, здійсненні безпосередньо на місці видобування.
- дані щодо маси, об'єму, виду забруднюючих речовин, площі забруднення тощо [1].

У зв'язку з військовою агресією та повномасштабним вторгненням на територію України збройних сил російської федерації від 24.02.2022 року знищено та пошкоджено велику кількість об'єктів промислової, комунальної та транспортної інфраструктури.

На звільнених від окупації територіях Сумської області, слідчими органами проводилися слідчі дії щодо фіксування скоєних злочинів, що призвело до забруднення довкілля та з квітня 2022 року призначена велика кількість інженерно-екологічних експертиз.

Військові дії та ракетні обстріли призвели до масштабних пожеж, підтоплення територій в результаті руйнування дамб на ГЕС, об'єктів критичної інфраструктури, передусім нафтохранищ, хімічних заводів та підприємств. Такі дії призводять до суттєвої шкоди екосистемам, призводить до викидів забруднюючих речовин в атмосферного повітря, забруднення та засмічення земельних ресурсів та водних об'єктів, зменшення популяцій видів рослин та тварин. Всі ці факти в сукупності призводять до вкрай негативних наслідків, а тому і потребують негайного реагування з боку держави.

Україна, як суверенна держава, не може ігнорувати жакливі дії російської армії, включаючи їхній вплив на довкілля. Для вирішення цієї проблеми важливо прийняти відповідні заходи для компенсації завданої екологічної шкоди в повному обсязі. Кабінет Міністрів України зробив важливий крок у цьому напрямку, а саме, прийняв ряд підзаконних актів щодо відшкодування екологічної шкоди.

Екологічна шкода призводить до порушення важливих екологічних інтересів суспільства, що стосуються забезпечення здорового, сприятливого та продуктивного довкілля.

Особливістю саме екологічної шкоди є її непоправність, або лише відносна відновлюваність [2]. Основними кроками на шляху до відшкодування завданої шкоди є фіксація такої шкоди, її розрахунок і подальше використання інженерно-екологічної експертизи у судовому процесі, результатом якого буде повна компенсації збитків держави в екологічній сфері.

У зв'язку з наслідками військової агресії російської федерації виникла необхідність у зміні методик визначення шкоди та збитків завданих довкіл्लю. Такі зміни були закріплені у Постанові КМУ від 20 березня 2022 р. № 326 «Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії РФ» [3]. Ця Постанова встановлює процедуру визначення шкоди та збитків, які були завдані нашій державі в результаті війни, а також визначає органи державної влади відповідальні за безпосереднє визначення обсягів втрат. Відповідно до цієї Постанови визначення шкоди та збитків здійснюється в вісімнадцяти напрямках, в т.ч. втрати земельного фонду, втрати лісового фонду, втрати надр, втрати акваторії, збитки, завдані природно-заповідному фонду, а також шкода, що завдана земельним ресурсам та атмосферному повітрю, збитки, завдані водним ресурсам та об'єктам водогосподарської інфраструктури [3]. Порядок спрямований на створення та забезпечення функціонування ефективного механізму розрахунку, що пов'язаний зокрема і з втратами, що понесла наша держава та суспільство в результаті протиправних дій окупантів. На виконання вимог Постанови [3], Міністерством охорони довкілля та природних ресурсів України були розроблені та прийняті накази, які затверджують відповідні методики [4—7] за якими здійснюються розрахунки розміру шкоди.

Результати проведення судових експертиз з питань екології відіграють значну роль у правах фізичних і юридичних осіб на безпечне навколишнє природне середовище та відшкодування шкоди завданої довкіл्लю.

Перелік джерел посилання

1. Шрамко О. М., Міняйло А. А., Варик Г. С. Загальні засади судової інженерно-екологічної експертизи: метод. рек. Київ, 2023. 30 с.
2. Карташов М. С. Особливості цивільно-правової відповідальності за екологічні правопорушення. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. № 5. С. 128—134. DOI: 10.32844/2618-1258.2020.5-1.20 (дата звернення: 01.02.2026).
3. Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації : затв. пост. Кабміну України від 20.03.2022 р. № 326. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.02.2026).
4. Методика визначення розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану : затв. наказ. Міндовкілля України від 04.04.2022 р. № 167. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0406-22#Text> (дата звернення: 01.02.2026).
5. Методика розрахунку неорганізованих викидів забруднюючих речовин або суміші таких речовин в атмосферне повітря внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій та/або під час дії воєнного стану та визначення розмірів завданої шкоди : затв. наказ. Міндовкілля України від 13.04.2022 р. № 175. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0433-22#Text> (дата звернення: 01.02.2026).
6. Методика визначення збитків, заподіяних внаслідок забруднення та/або засмічення вод, самовільного користування водними ресурсами : затв. наказ. Міндовкілля України від 21.07.2022 р. № 252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0900-22#Text> (дата звернення: 01.02.2026).
7. Методика визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації : затв. наказ. Міндовкілля України 05.10.2022 р. № 414. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1308-22#Text> (дата звернення: 01.02.2026).